

DANICA PINTEROVIĆ I NAŠICE

Tekst donosi pregled djelatnosti Danice Pinterović u svjetlu zaštite kulturno-povijesne baštine našičkog kraja nakon Drugoga svjetskog rata. Kao predstavnica državnih vlasti, tj. članica KOMZA-e, spašavala je predmete iz ostavštine plemićke obitelji Pejačević. S različitih je mjesta u Našicama prikupila, popisala i evakuirala u Osijek znatan broj umjetnina, namještaja i knjižne građa iz dvoraca obitelji Pejačević. Kao kustosica Muzeja Slavonije u Osijeku bila je voditeljica prvoga probnog iskopavanja u Našicama 1948., a 1953. organizirala je prvo sustavno arheološko iskopavanje. Rezultate istraživanja publicirala je u Osječkom zborniku IV, pod naslovom „Povijest Našica : povodom iskapanja 1953. i 1954. godine“. U njemu je po prvi puta povijesnim slijedom, sistematično i argumentirano iznesena povijest Našica. Zaslužna je i za osnutak našičkog muzeja. S obzirom na navedeno Danica Pinterović i njezini suradnici zauzimaju posebno mjesto u povijesti Našica i povijesti Zavičajnog muzeja Našice.

Renata Bošnjaković

Zavičajni muzej Našice
Trg dr. Franje Tuđmana 5
HR-31500 Našice
renata@zmn.hr

Silvija Lučevnjak

Zavičajni muzej Našice
Trg dr. Franje Tuđmana 5
HR-31500 Našice
silvija@zmn.hr

Izvorni znanstveni rad

UDK: 069.01-05Pinterović, D.

Ključne riječi:

Danica Pinterović
KOMZA
obitelj Pejačević
Našice
muzej

UVODNO

Tema ovoga teksta je djelatnost Danice Pinterović vezana uz Našice. Na prvome mjestu to je njezina aktivnost u okviru Komisije za sakupljanje i čuvanje kulturnih spomenika i starina (kratica KOMZA), tijela koje je nakon Drugoga svjetskog rata djelovalo pri Ministarstvu prosvjete Narodne Republike Hrvatske sa zadatkom očuvanja kulturno-povijesne baštine koja se smatrala državnim dobrom.¹ Zatim su tu arheološka istraživanja u kojima je sudjelovala, kao i drugi kontakti s Našicama, među kojima se kao najznačajniji izdvaja njezin rad na sustavnom prikazu dotadašnjih spoznaja o zavičajnoj prošlosti, objavljen kao tekst "Povijest Našica u Osječkom zborniku".

DANICA PINTEROVIĆ I SPAŠAVANJE
LIKOVNE BAŠTINE OBITELJI PEJAČEVIĆ

D. Pinterović prvi put je u Našice, kao članica KOMZA-e, došla 20. studenoga 1945.² Važno je istaknuti da je prije njezina dolaska Državnom muzeju u Osijeku već bio predan dio likovnoga materijala iz zbirke obitelji Pejačević. Radilo se o umjetninama koje je Petar grof Pejačević, po naptucima vlasti NDH, još tijekom rata otpremio iz Našica i smjestio u osječku Gradsku štedionicu.³ Ta je ustanova nakon završetka ratnih sukoba oko 40 umjetnina predala osječkom muzeju. Tako je prvi dio baštine obitelji Pejačević već ušao u osječki muzej, a D. Pinterović je potkraj 1945. došla provjeriti što se događa s ostacima njihove imovine,

Sl. 1. Dvorac Pejačević 1920-ih godina, Zavičajni muzej Našice, Odjel Muzejske knjižnice, inv. br. 510: NŠC 831

Razlozi zbog kojih je D. Pinterović počela dolaziti u Našice vezani su uz rad na konfisciranoj imovini plemićke obitelji Pejačević u Našicama, odnosno uz njezinu djelatnost u okviru KOMZA-e. Nekadašnja imovina Pejačevića obuhvaćala je velike površine poljoprivrednog i šumskog zemljišta te brojne stambene i gospodarsko-upravne zgrade u Našicama i okolici. Među njima su pažnju KOMZA-e, pa tako i D. Pinterović, najviše privukla dva dvorca u središtu Našica, odnosno njihov nekadašnji bogati inventar (namještaj, umjetnine i predmeti umjetničkog obrta), kao i arhivski te knjižni materijal. Ti su predmeti trebali biti popisani i preneseni u Okružni sabirni centar KOMZA-e u Osijeku, tj. u prostor osječčkog muzeja.

za koje bi bila zainteresirana KOMZA.⁴

Predmeti od interesa KOMZA-e izvorno su se nalazili u dva dvorca obitelji Pejačević u Našicama. Dvorac Pejačević (kolokvijalno zvan Veliki ili Stari dvorac), koji je u prvoj fazi bio završen početkom 19. stoljeća, tijekom Drugoga svjetskog rata bio je stožerno mjesto vojnih postrojbi NDH i njemačke vojske u Našicama (Sl. 1). Partizanske postrojbe nekoliko su puta tijekom rata pokušavale zauzeti dvorac, ali bez uspjeha. U tim sukobima objekt nije teže stradao, no nakon završetka ratnih operacija (17. travnja 1945.) dvorac je kraće vrijeme bio izvan bilo kakve funkcije i nadzora, a

¹ Više o razlozima osnivanja i djelatnosti KOMZA-e u Slavoniji te ulozi D. Pinterović u tome tijelu vidjeti u: Balić, 1975., str. 144–152.

² Izvještaj D. Pinterović 1945.

³ Najcer Sabljak i Lučevnjak, 2013., str. 33.

⁴ Podaci o angažmanu D. Pinterović tijekom djelatnosti KOMZA-e u Našicama temelje se na njezinim zapisima (*Dnevnik I.*) te na dokumentaciji Zavičajne zbirke odjela muzejske knjižnice u Zavičajnom muzeju Našice. (*Dosje Pejačević*).

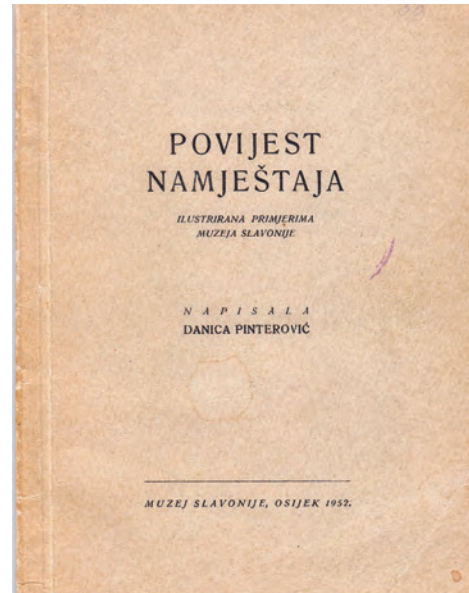
zatim je u njemu ponovo bila smještena vojska, ovaj put postrojbe Jugoslavenske armije. Dvorac Marka Pejačevića (kolokvijalno zvan Mali ili Lovački dvorac), koji je građen početkom 20. stoljeća, također je tijekom rata korišten u vojne svrhe, a nakon rata za internatski smještaj djece i kao škola (tzv. niža gimnazija).⁵

Inventar dvoraca je tijekom rata jednim dijelom bio sklonjen unutar objekata, a jedan je dio dislociran na druga mjesta u gradu. Neposredno nakon ulaska jedinica Jugoslavenske armije u Našice dio njihova inventara devastiran je i opljačkan, a postoje i svjedočenja da je dio arhivskog i knjižnog materijala javno spaljen u gradu. Takvu je kaotičnu situaciju sa stanjem imovine obitelji Pejačević u Našicama zatekla prigodom dolaska, no mogla je računati na pomoć nekih domaćih ljudi, među kojima se ističe ime Ernesta Turkovića.⁶ On je, kao nekadašnji upravitelj Pejačevićeva imanja u Našicama, a kasnije i prvi počasni konzervator za Našice, bio prava osoba za pouzdane informacije o traženoj građi. Kao mjesto na kojem će se prikupljati i privremeno odložiti materijal zanimljiv KOMZA-i odabran je prostor u tzv. Malom dvorcu u Našicama.

U siječnju 1946. D. Pinterović ponovno u Našicama i u prostorijama tzv. Maloga dvorca pronalazi *grubo pobacane* predmete iz inventara našičkih dvoraca. Većina tih predmeta bila je prethodno sklonjena na bivšoj vlastelinskoj ekonomiji Šipovac. D. Pinterović poslagala ih je u dvije sobe, a istovremeno je radila i njihovu grubu klasifikaciju prema vrijednosti, odnosno stupnju oštećenosti, jer navodi kako je u jednoj sobi odložila *jako defektne predmete*. No, prijevoz tog materijala neuspješno je pokušavala organizirati sve do rujna iste godine, kada su neki od tih predmeta otpremljeni u osječki muzej i pohranjeni s KOMZA-inom oznakom K-32/46. Nakon prijevoza tih predmeta, komisija KOMZA-e iz Zagreba (na čelu s Tihomilom Stahuljakom) pronašla je potkraj rujna prostorije u dvorcu otvorenima, što ukazuje na to da se dio prikupljenog materijala i dalje otuđivao i devastirao. U prosincu 1946. D. Pinterović je u Našicama pregledala naknadno pronađene predmete u zgradi našičke Šumarije, a u svojim zapisima ističe kako je *zakasnila i da mnogi predmeti nedostaju*.⁷

Drugi i treći prijenos materijala iz Našica dogodio se 1947., s oznakama K-7/47 i K-15/47. U siječnju 1947. D. Pinterović je dobila informaciju da se u jednoj našičkoj trgovini prodaje porculan i staklo iz našičkih dvoraca. Radilo se o materijalu koji je bio pronađen tek potkraj 1946. u skrivenim sanducima na bivšoj vlastelinskoj ekonomiji Šipovac. Tadašnje lokalne vlasti nisu mislile da je riječ o važnoj kulturno-povijesnoj građi pa su je stavile u prodaju. D. Pinterović uspjela je, nakon hitnoga dolaska u Našice, spasiti samo dio predmeta koji nije do tada bio prodan. Istovremeno je radila i na organiziranju prijevoza preostale

građe u Osijek, odnosno onoga dijela građe koji nije bio odvezen prethodne godine. U listopadu 1947. sudjelovala je u popisivanju umjetnina pronađenih u zgradi Šumarije te u pripremi za prijevoz knjiga iz knjižnice obitelji Pejačević.⁸ Nakon dva prijenosa građe tijekom 1947. napokon su svi preostali predmeti popisani i kao četvrti prijenos materijala odvezeni u Osijek u siječnju 1948., a označeni su kraticom K-1/48.

Sl. 2. Prednje korice knjige Pinterović, D., 1952., *Povijest namještaja ilustrirana primjerima Muzeja Slavonije, Osijek: Muzej Slavonije*

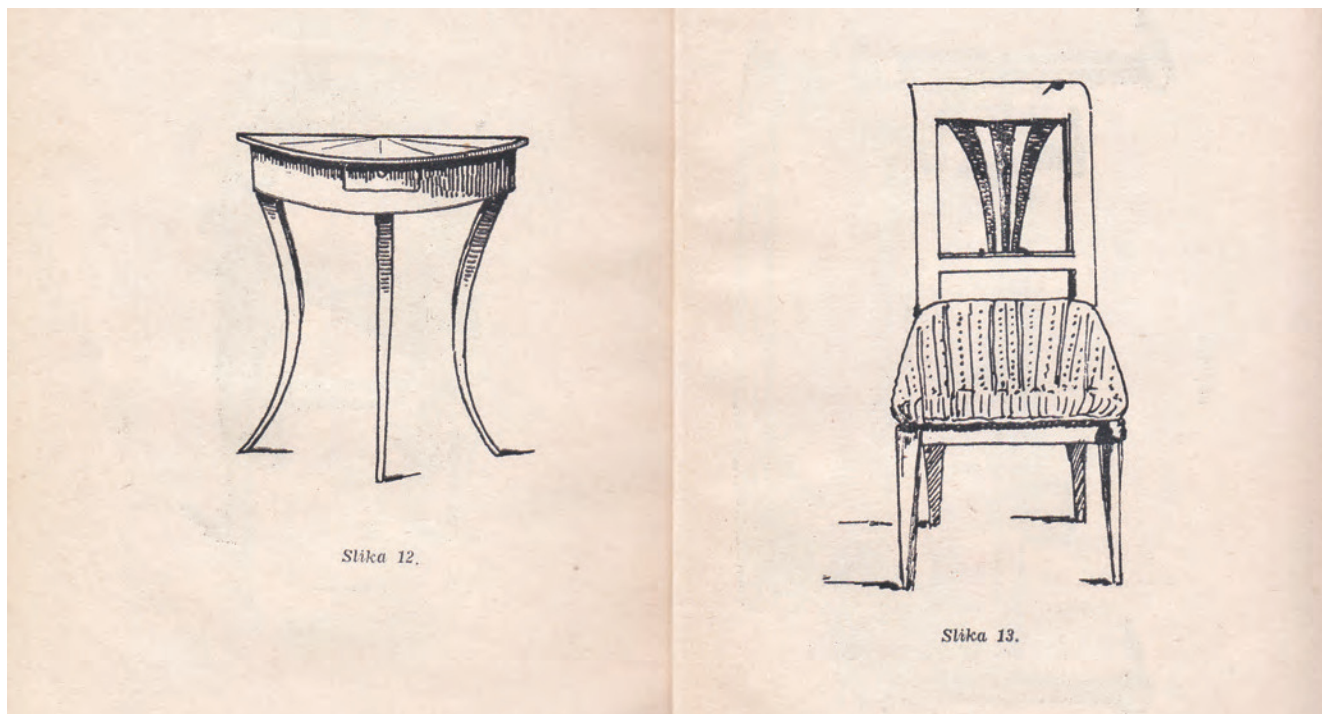
Nakon terenskog rada u Našicama i prijevoza materijala u četiri navrata u Osijek, D. Pinterović je od 1948. do 1950. inventirala građu iz Našica za fundus osječkog muzeja, kojem je ta građa bila dodijeljena u vlasništvo. Pritom je nailazila na *veliki problem s podacima*. Naime, prikupljanje i obrada građe odvijala se u vrlo teškim okolnostima, u brzini, bez dovoljno ljudi i opreme pa je kasniji rad na građi bio izrazito mukotrpan. Ukupno je nastojanjima D. Pinterović i njezine ekipe iz Našica u Osijek povučeno oko stotinu umjetnina (slika i grafika). Uz umjetnine, sklonjeno je iz Našica i oko 70 komada stilskoga namještaja (ormari, komode, fotelje, ogledala), oko 90 komada porculana i staklovine te oko 100 ostalih predmeta (npr. fotoalbuma, tekstila, lepeza u ukrasnim okvirima, samovara i dr.). Upravo zahvaljujući njezinu upornom radu, prikupljen je, popisani i uspješno evakuirani u Osijek znatan broj predmeta umjetničke i kulturno-povijesne vrijednosti iz ostavštine obitelji Pejačević u Našicama. Iako se posao obavljao u nepovoljnim okolnostima, zahvaljujući stručnosti D. Pinterović i njezinih suradnika, dio baštine obitelji Pejačević spašen je od nestanka ili uništenja te uspješno muzealiziran, jer sačuvane predmete možemo naći u fondusu hrvatskih muzejskih ustanova, pretežno Muzeja Slavonije u Osijeku i Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku.

⁵ Izvještaj D. Pinterović 1945.

⁶ Bošnjaković (ed.), 2014., str. 253.; Balić, 1975., str. 146.

⁷ Dnevnik I.

⁸ Izvještaj o službenom putovanju.

Slika 12.

Slika 13.

Sl. 3. Ilustracije – crteži namještaja iz Dvorca Pejačević u Našicama (preuzeto iz: Pinterović, D., 1952., *Povijest namještaja ilustrirana primjerima Muzeja Slavonije, Osijek : Muzej Slavonije, sl. 12. i 13.*)

Zahvaljujući zapisima D. Pinterović, sačuvanima u dokumentaciji osječkog muzeja i arhivi KOMZA-e, moguće je rekonstruirati dio inventara našičkih dvoraca, odnosno umjetničke zbirke obitelji Pejačević i njihove vrijedne knjižnice. Sustavno i precizno bilježenje podataka o preuzetim umjetninama i predmetima bilo je polazište za kasnija istraživanja toga materijala, posebno za izložbe „Knjižnica obitelji Pejačević u Našicama“⁹ i „Likovna baština obitelji Pejačević“¹⁰. Njezin rad na prikupljenom materijalu iz Našica nastavljao se i dalje pa su ti predmeti nakon stručne obrade bili uključivani u razne izložbe i stalni postav osječkog muzeja, a dio namještaja iz našičkih dvoraca korišten je kao primjer određenog povijesno-umjetničkog stila i publiciran u knjižici *Povijest namještaja ilustrirana primjerima Muzeja Slavonije*, koja je objavljena 1952. (Sl. 2; Sl. 3).¹¹ To je opsegom mala, no zanimljiva i za širu javnost vrlo edukativna knjiga o povijesti namještaja koju je napisala D. Pinterović. No, odmah nakon objavljivanja knjiga je doživjela napade ondašnjih političkih struktura. Bila je povučena iz prodaje već u siječnju 1953., jer se *smatrala nezgodnom stilizacija o konfiskacijama 1941. i 1945. godine*.¹² Za ondašnje je vlastodršce tema konfisciranih plemićkih imanja i imovine bila nepoćudna pa se provenijencija takvih predmeta u publiciranom materijalu, npr. katalozima onodobnih izložbi, počela jednostavno prešućivati. Zanimljivo je istaknuti da su među obrađenim primjerima u toj knjižici i tri predmeta koja su 1985. (među

ostalim materijalom) posuđena u Zavičajnom muzeju Našice, jer se tada uređivala spomen-soba Dore Pejačević u stalnome postavu. Od te su godine ti predmeti u Našicama, kao dio posudbe Muzeja Slavonije našoj ustanovi. Radi se o jednom konzolnom stoliću i fotelji iz razdoblja bidermajera te jednoj komodi klasicističkog tipa. To su bili prvi predmeti koji su nakon Drugoga svjetskog rata vraćeni iz Osijeka u Našice, na mjesto svoga izvornoga smještaja.

DANICA PINTEROVIĆ I SPAŠAVANJE KNJIŽNE BAŠTINE OBITELJI PEJAČEVIĆ

Knjižnica Pejačević nastala je u Našicama, a svoj prostor i opremu knjige su dobile oko 1870., kada su organizirane i smještene u suteran dvorca, a sačuvani ormari ukazuju da su napravljeni po mjeri prostora kao nadopuna bogatog historicističkog interijera. Knjige su se nalazile i u drugim prostorima, a podatak o tome donosi *Katalog popisanih knjiga iz 1935.* (Sl. 4).¹³ Tom prigodom na knjige je stavljen crveni ovalni pečat s inventarnim brojem i signaturom, a na nekim knjigama je i pečat Julijana grofa Pejačevića. Na osnovi spomenutih pečata, potpisa članova, posveta i drugih oznaka danas možemo identificirati knjige obitelji Pejačević. Pretpostavlja se da je Knjižnica imala od četiri do pet tisuća knjiga pisanih na hrvatskom, njemačkom, francuskom, mađarskom, talijanskom i engleskom jeziku. Knjižnica je sadržavala raznovrsnu knjižnu građu koja je mogla zadovoljiti potrebe brojne obitelji. No, najvećim dijelom to su bila književna djela.

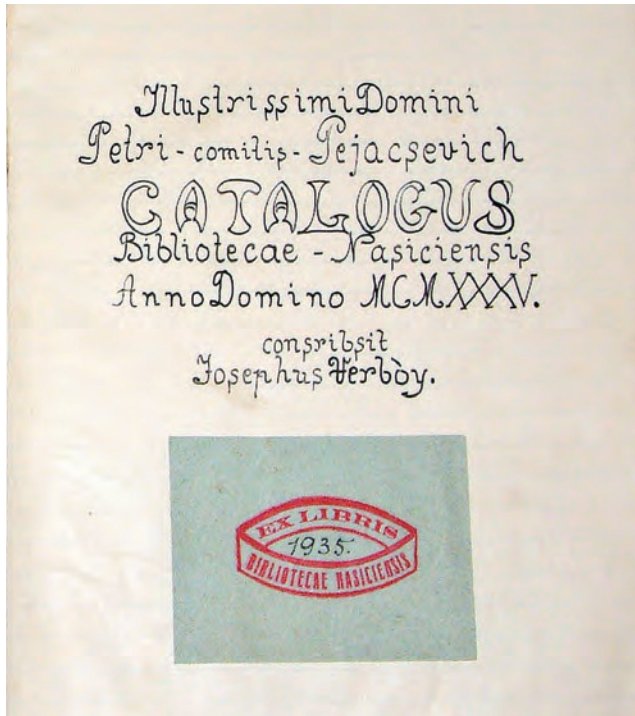
⁹ Bošnjaković, 2003.

¹⁰ Najcer Sabljak i Lučevnjak, 2013.

¹¹ Pinterović, 1952.

¹² *Dnevnik III.*

¹³ Katalog je služio kao inventarna knjiga i abecedno imensko kazalo autora knjiga, a dao ga je izraditi Petar grof Pejačević (1908. – 1987.). Sastavio ga je Josephus Verbóy, privatni učitelj u obitelji Pejačević.

Sl. 4. Naslovnica „Kataloga popisanih knjiga iz 1935. godine“, Hrvatska narodna knjižnica i čitaonica Našice (snimila: J. Jurković, 2015.)

ustaše i njemačka vojska, dok je ostatak predan za javnu knjižnicu.¹⁴ D. Pinterović dolazi u Našice 20. studenoga 1945. i obilazi oba našička dvorca, no samo u Dvorcu Marka Pejačevića (ili tzv. Malom dvorcu) spominje (...) *u biblioteci nešto malo knjiga bez vrijednosti (...)*¹⁵. Ona dolazi u Našice i tijekom 1946. te preuzima predmete obitelji Pejačević. Međutim, u izvještajima ne spominje knjige u Dvorcu Pejačević (tzv. Velikom dvorcu), unatoč tome što je prije rata ondje postojala velika obiteljska knjižnica.

Pitanje knjiga obitelji Pejačević ponovno se aktualizira 1947., kada su se one počele pojavljivati u zagrebačkim antikvarijatima. KOMZA je od našičkog knjižničara tražila objašnjenje tog problema, a u poslanom Izvještaju navodi se kako su knjige neposredno nakon rata prevezene iz dvorca u jedno skladište, odakle su odvožene na razna mjesta pa ih D. Pinterović nije mogla vidjeti i evidentirati u svojim prvim dolascima.¹⁶ Na poticaj KOMZA-e, djelatnici osječkog muzeja nekoliko su puta tijekom listopada i studenoga 1947. dolazili u Našice kako bi se evakuirala i knjižna građa.¹⁷ Tada je dio izvornog fonda knjižnice (na hrvatskom jeziku) već postao dijelom Kotarske (Narodne) knjižnice u Našicama, dok su knjige na stranim jezicima bile pohranjene na raznim mjestima. Za potrebe KOMZA-e evidentirane su knjige na mađarskom, engleskom, francuskom i njemačkom jeziku te manja količina knjiga na hrvatskom jeziku. Obiteljska arhiva

Sl. 5. Stalni postav „Knjižnica Pejačević u Našicama“, Zavičajni muzej Našice, Odjel Muzejske knjižnice (snimila: J. Jurković, 2010.)

Sve pojedinosti o sudbini obiteljske knjižnice nakon odlaska Pejačevića teško je sa sigurnošću utvrditi, a donekle je rasvjetljavaju dokumenti KOMZA-e. Knjige obitelji Pejačević spominju se već u listopadu 1945., kada Mjesni narodni odbor Našice izvještava Državni muzej u Osijeku kako u Našicama postoji *beletristička knjižnica koja nema historijskih vrijednosti*. Navode da su većinu knjiga uništile

nije pronađena, no poslije je otkriveno da je mali dio te građe poslan Državnom arhivu u Zagreb.¹⁸ Procijenjeno je da se

¹⁴ *Dopis Mjesnog narodnog odbora.*

¹⁵ *Izvještaj D. Pinterović 1945.*, bilj. 1.

¹⁶ *Izvještaj Mjesnog narodnog odbora 1947.*

¹⁷ *Izvještaj o službenom putovanju*, bilj. 2.

¹⁸ Među poslanim materijalom bio je i vrlo važan rad Julijana grofa Pejačevića (1833. – 1906.) o povijesti obitelji Pejačević. Taj se materijal, odnosno litografskim postupkom

knjižnica sastojala od oko 5000 svezaka, ali pronađeno je samo 2000. KOMZA je zaključila da dosta knjiga nedostaje te da se što prije trebaju prevesti u Osijek.¹⁹ Više od 2000 knjiga odvezeno je u Osijek 16. veljače 1948. i kasnije postalo vlasništvo osječkog muzeja.²⁰ Dio izvornoga fonda Pejačevićeve knjižnice koji nije odvezen u Osijek danas je u vlasništvu Hrvatske narodne knjižnice i čitaonice Našice koja ga je 2002. ustupila na trajno korištenje Zavičajnom muzeju Našice.

Danas se u stalnom postavu Zavičajnog muzeja Našice nalazi oko 1100 svezaka tih knjiga, koje su izložene u originalnim bibliotečnim ormarima, složene prema jeziku na kojemu su napisane (Sl. 5). Knjižnica je vrijedan izvor za proučavanje povijesti jedne plemićke obitelji te povijesti knjige i knjižnica u 19. i 20. stoljeću. Sadašnji smještaj Knjižnice Pejačević u izvornom ambijentu i opremi jedinstven je na prostoru Slavonije.²¹

Tijekom 1947. i 1948. poslove oko dopreme knjiga u Osijek vodila je tadašnja knjižničarka osječkog muzeja Hilda Hečej.²² No, D. Pinterović pomno je pratila situaciju i bilježila sve događaje u vezi s knjigama obitelji Pejačević pa je zabilježila i prenošenje i slaganje knjiga iz našičke knjižnice tijekom 1949.²³ Zahvaljujući upornosti i stručnosti D. Pinterović i njezinih suradnika, dio knjiga obitelji Pejačević spašen je od nestanka ili uništenja. Preciznim vođenjem dokumentacije u okviru KOMZA-e i osječkog muzeja te sustavnim bilježenjem događaja u Dnevnik rada, D. Pinterović stvorila je polazište za istraživanje sudbine knjiga obitelji Pejačević nakon 1945.

DANICA PINTEROVIĆ I ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA U NAŠICAMA

Tijekom dolazaka u Našice D. Pinterović zainteresirala se i za povijest Našica, posebno arheološke lokalitete, koji su do tada bili gotovo potpuno nepoznati i neistraženi. U ožujku 1948. Kamilo Firinger donio je u Osijek *jednu rimsku posudu* iz Našica, nađenu prigodom kopanja bunara u Kolodvorskoj ulici (današnja Radićeva ulica 27). Već u svibnju iste godine D. Pinterović i H. Hečej bile su na *probnom iskapanju* toga lokaliteta te tom prigodom pronašle ulomke keramike.²⁴ Zanimljivo je da su tijekom iskapanja D. Pinterović mještani donosili predmete iz našičkih dvoraca (staklenina, tekstil), što samo ukazuje da se dio kulturno-povijesnog materijala iz tih prostora otuđio i neevidentiran nalazio u privatnom posjedu.

umnoženi višesveščani rukopis, čuva i danas u fondu Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, a najčešće se navodi pod naslovom *Forschungen über die Familie der Freiherren und Grafen Pejacsevich und die Stammverwandten Freiherrn von Parchevich, Cserkiczzy, Knezevich und Thoma-Gionovich*.

¹⁹ O pronalasku knjiga i problemu dopreme u Osijek D. Pinterović piše i u svom Dnevniku rada (*Dnevnik I.*).

²⁰ *Dopis prijedloga 1948.*

²¹ Više o sudbini knjiga obitelji Pejačević nakon 1945. vidjeti u: Bošnjaković, 2004., str. 249–267; Bošnjaković, 2012., str. 133–148.

²² *Izveštaj za veljaču.*

²³ *Dnevnik II.*

²⁴ Podaci o angažmanu D. Pinterović tijekom arheoloških istraživanja u Našicama temelje se na njezinim zapisima. Vidi u: *Dnevnik I., Dnevnik II. i Dnevnik III.*

Sl. 6. Arheološko istraživanje u Našicama 1954. godine, Zavičajni muzej Našice, Kulturno-povijesni odjel, inv. br. 510: NŠC-11291

Upravo na poticaj D. Pinterović započelo je 1953. i prvo sustavno arheološko iskopavanje u Našicama, na tzv. Fratarskom ili Klarinom brdu (Sl. 6; Sl. 7; Sl. 8). Za potrebe toga istraživanja uspješno je animirala lokalnu zajednicu te ostvarila financijsku i organizacijsku pomoć ovdašnjih vlasti. Naime, te je godine zapadno od franjevačkog samostana u Našicama bila zaustavljena planirana gradnja više stambenih zgrada. Urbanistički institut u Zagrebu nije odobrio lokaciju jer se pretpostavljalo da na njoj postoje važni, no neistraženi arheološki lokaliteti. D. Pinterović je u kolovozu 1953. došla u Našice i od lokalnih vlasti dobila podršku za istraživanje koje je započela već u rujnu iste godine. Arheološko sondiranje povjereno je Muzeju Slavonije, a predvodila ga je D. Pinterović. Tom su prigodom pronađeni ostaci zidova iz razdoblja srednjega vijeka, a u listopadu 1953. u Našice je stigao i direktor Arheološkog muzeja iz Zagreba, arheolog i povjesničar umjetnosti Marcel Gorenc (1915. – 2009.), koji je s D. Pinterović obišao taj lokalitet te srednjovjekovnu crkvu Sv. Martina.²⁵

Sl. 7. Arheološko istraživanje u Našicama 1954. godine, Zavičajni muzej Našice, Kulturno-povijesni odjel, inv. br. 510: NŠC-11294

Iskopavanja su nastavljena i tijekom 1954. Početkom godine D. Pinterović je s Ivom Mažuranom radila

²⁵ *Dnevnik III.*

Sl. 8. Arheološko istraživanje u Našicama 1954. godine, Zavičajni muzej Našice, Kulturno-povijesni odjel, inv. br. 510: NŠC-11295

inventarizaciju arheološkog materijala iz Našica i zauzimala se za nastavak istraživanja *sa svim svojim silama*. Nažalost, tek je u kolovozu 1954. mogla doći u Našice, a tada je zatekla rovove prošlogodišnjeg iskapanja obrasle korovom. No, uspjela je ponovo dobiti pomoć lokalne zajednice i iskopavanja su se te godine nastavila (Mažuran, Stošić i drugi). U rujnu te godine obišla je teren iskopavanja u Našicama s uglednim stručnjacima iz Osijeka, arhivistom Kamilom Firingerom (1893. – 1984.) i povjesničarom Josipom Bösendorferom (1876. – 1957.), ravnateljem Muzeja Slavonije do 1949. Tom su prilikom obišli i knjižnicu našičkog franjevačkog samostana, kao važnog mjesta za istraživanje prošlosti toga područja. U lipnju 1955. D. Pinterović boravila je nekoliko dana u Našicama sa suradnicima, među kojima smo identificirali povjesničara Ivu Mažurana (1928. – 2016.), arheologa Emila Spajića (1915. – 1983.) te inženjera arhitekture i konzervatora Blaža Misitu-Katušića (1886. – 1961.). U Našice je tom prigodom došao i povjesničar umjetnosti Tihomil Stahuljak (1918. – 2007.), koji je s D. Pinterović već surađivao u okviru djelatnosti KOMZA-e, a sada je bio na čelu Konzervatorskog zavoda u Zagrebu. Ta skupina stručnjaka vijećala je o mogućnostima konzervacije arheološkog nalazišta na Klarinom brdu.²⁶

Uz relativno česte dolaskе u Našice, D. Pinterović je uspješno realizirala i prvo poznato nam javno predavanje

o jednoj kulturnoj temi u Našicama, koje je održala 27. studenoga 1953. pod nazivom „Šta su spomenici kulture i koji su našički najznačajniji spomenici kulture“. Arheološka istraživanja u Našicama privede je kraju i publicirao njezin suradnik iz Muzeja Slavonije Ive Mažuran.²⁷

DANICA PINTEROVIĆ I POVIJEST NAŠICA U OSJEČKOM ZBORNIKU

Prvo veće samostalno djelo o povijesti Našica (*Našice – povjesničke crtice*) napisao je fra Placido Belavić.²⁸ Kao franjevac, rad je prvenstveno temeljio na istraživanju našičke samostanske kronike za vrijeme boravka u Našicama (1892. – 1895.). Od ostalih izvora koristio se rukopisom Julijana grofa Pejačevića o povijesti obitelji te drugim publiciranim izvorima vezanim za povijest Našica. Koristio se i povijesnom literaturom Vjekoslava Klaića, Ferde Šišića, Josipa Bösendorfera, Julija Kempfa i drugih. Belavić je kratkim opisima događaja i ljudi (u formi crtica) nastojao prikazati povijest mjesta prvenstveno kroz opise posjetitelja. Ti su zapisi pripovjedački vrlo zanimljivi, no nemaju znanstveno-stručni pristup.

Drugo samostalno djelo o povijesti Našica je članak D. Pinterović u *Osječkom zborniku*, napisan povodom arheoloških iskapanja na lokalitetu Klara u Našicama

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Mažuran, 1956., str. 95–120.

²⁸ Belavić, 1911. – Faksimilni pretisak objavio je Zavičajni muzej Našice, 1995.

1953. i 1954.²⁹ Autorica je u uvodu iznijela rezultate tog iskapanja, a u nastavku rada je kronološkim slijedom prikazala povijest Našica, od rimskog doba do 19. stoljeća. Iz teksta se može zaključiti da je D. Pinterović proučavala izvore i literaturu na hrvatskom, latinskom, njemačkom i mađarskom jeziku, a korištena je djela navodila u bilješkama ispod teksta. Navođenje tih referenci bilo je u skladu s onodobnim kriterijima pa je njihovo razumijevanje danas ponešto otežano. No, unatoč tim problemima, detaljnim se iščitavanjem njezina teksta može rekonstruirati taj važan podatak o korištenim izvorima i literaturi.

Od arhivskih izvora koristila je najstariju Maticu krštenih za Našice (započetu 1703.), a pri tome joj je pomagao Kamilo Firinger, tadašnji arhivist u osječkom arhivu. Od objavljenih izvora, za najraniju povijest Našica koristila je *Codex diplomaticus*³⁰, zbirku izvora za proučavanje povijesti 13. i 14. stoljeća. Koristila je i djelo *Acta Bosnae*, u kojem fra Euzebije Fermendžin donosi niz dokumenata i popisa vezanih uz višestoljetno djelovanje franjevaca, kao važnu zbirku izvora za proučavanje crkvene povijesti na području Slavonije i Bosne.³¹ D. Pinterović koristila je to djelo posebno kao izvor za razumijevanje događaja u Našicama tijekom osmanske vladavine. U rasvjetljavanju našičke povijesti pomogli su joj i šematizmi provincije sv. Ivana Kapistrana i sv. Ćirila i Metoda.³²

Koristila je i monografska djela poznatih franjevaca Emerika (Mirka) Pavića³³ i Grgura Čevapovića³⁴. Za 15. stoljeće podatke je crpila iz povijesne geografije mađarskog povjesničara i topograf

U prikazu povijesti Našica autorica je koristila djela eminentnih hrvatskih povjesničara Josipa Bösendorfera³⁵, Vjekoslava Klaića³⁶, Tadije Smičiklase³⁷, Đure Szabe³⁸, Ferde Šišića³⁹, Rudolfa Horvata⁴⁰, Nade Klaić⁴¹, Emila Laszkowskog⁴² i drugih. Osim spomenutog Belavićeva rada, do objavljivanja djela D. Pinterović povijest Našica u literaturi bila je zastupljena tek u segmentima. Ona je povijesne podatke crpila iz izvora i literature, sistematizirala ih, interpretirala i rekonstruirala kronološki slijed zbivanja.

Pri tome je parcijalne povijesne podatke nastojala povezati u cjelinu, staviti u povijesni kontekst i razjasniti postojeće nedoumice. Danas, kada postoje relativno brojna djela o povijesti Našica, njezin je članak, zbog znanstveno-stručnog pristupa u iznošenju činjenica, i dalje nezaobilazno djelo u istraživanju zavičajne povijesti.

ZAKLJUČNO

Kontakti D. Pinterović s Našicama nastavljeni su i nakon njezinih aktivnosti unutar djelatnosti KOMZA-e, odnosno arheoloških istraživanja. Iz njezinih dnevničkih zapisa može se vidjeti da je kontinuirano pratila kulturna zbivanja u tome kraju. Kada se 1971. u Našicama počelo ozbiljno razmišljati o utemeljenju muzeja, prvi kontakti bili su realizirani upravo s njom. U Osijeku su je posjetile Ivana Jurković (etnologinja i buduća ravnateljica našičkog muzeja) te agilna društvena djelatnica Jelkica Mifka. S njom su raspravile mogućnost utemeljenja muzeja u Našicama i dobile smjernice za rad.⁴³

Dana 11. studenoga 1973. D. Pinterović je na poziv Branka Kranjčeva, pedagoga u našičkoj osnovnoj školi i istraživača lokalne baštine, obišla tu ustanovu i razgledala prikupljeni zavičajni materijal. Posjetila je i zgradu Dvorca Pejačević, koji je iduće godine postao sjedište novoutemeljenog Zavičajnog muzeja Našice, a u kojem su već bili prikupljeni predmeti za muzejski fundus. Tako su se obistinile riječi D. Pinterović koje je zapisala još prilikom prvoga posjeta Našicama, 1945.: (...) *sve je još tu i dvorac bi se mogao u svom originalnom stilu obnoviti i urediti kao muzej ili upotrijebiti za kakvu drugu kulturnu svrhu.*⁴⁴ Tako je djelovanje D. Pinterović postalo važno ne samo za kulturno-povijesnu baštinu našičkog kraja općenito, već i za utemeljenje zavičajnog muzeja u Našicama.

Temeljem svega navedenog u ovome radu, možemo zaključiti da Danica Pinterović zauzima posebno mjesto ne samo u povijesti slavonske muzeologije, nego i zavičajne povijesti Našica i našičkog kraja. Kao kustos Državnog muzeja u Osijeku (kasnije Muzeja Slavonije) i članica KOMZA-e, bila je nakon Drugoga svjetskog rata ključna osoba zadužena za obilazak kulturno-povijesnih lokaliteta u Našicama, a posebno se istaknula u spašavanju predmeta iz ostavštine našičke grane plemićke obitelji Pejačević. Također, njezina arheološka djelatnost na ovome području, kao i publicirane zavičajne teme, trajno su upisale njezino ime u povjesnicu našičkoga kraja.

²⁹ Pinterović, 1954., str. 51–68.

³⁰ Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije = Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, 1904. – 1916., Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

³¹ Fermendžin, E. (ed.), 1892., In Taberna libraria eiusdem Societatis typographicae, Zagrabiae.

³² Schematismus, 1940., Schematismus provinciae Croatiae S. S. Cyrilli et Methodii, Zagreb.

³³ Pavić, M., 1766., Ramus viridantis olivae... Budae : Typis Leopoldi Francisci Landerer.

³⁴ Čevapović, G., 1830., Recensio Observantis Minorum provinciae s. Joannis a Capistrano... Budae : Typis reg. Scient. Univ. Hungaricae.

³⁵ Bösendorfer, J., 1910., Črtice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija, Osijek : Tiskom knjigo i kamenotiskare Julija Pfeiffera.

³⁶ Klaić, V., 1900. – 1901., Povijest Hrvata sv. II/1., Zagreb : Tisak i naklada L. Hartmana.

³⁷ Smičiklas, T., 1891., Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, Zagreb : U Knjižari Jugosl. Akademije.

³⁸ Szabo, Đ., 1920., Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb : Matica hrvatska.

³⁹ Šišić, F., 1896., Županija virovitička u prošlosti, Osijek : [s.n.].

⁴⁰ Horvat, R., 1936., Slavonija, Zagreb : [s.n.].

⁴¹ Klaić, N., 1951., O feudalnoj formaciji u srednjovjekovnoj Slavoniji, Historijski zbornik Br. 4, Zagreb, str. 107–132.

⁴² Laszkowski, E., 1901., Imanja virovitičke županije od vremena oslobođenja Slavonije do god. 1766., Vjestnik zemaljskog arhiva god. III, Zagreb, str. 70–72, 151.

⁴³ Dnevnik VIII.

⁴⁴ Izvještaj D. Pinterović 1945., bilj. 1.

LITERATURA

- BALIĆ, M., 1975., Trideset godina zaštite spomenika kulture u Slavoniji 1945 – 1975, Muzeologija br. 19, Zagreb, 144–152.
- BELAVIĆ, P. 1995. (preisak izd. iz 1911.), Našice – povjesničke crtice, Našice : Zavičajni muzej Našice.
- BOŠNJAKOVIĆ, R. 2003., Knjižnica Pejačević u Našicama : katalog izložbe, Našice : Zavičajni muzej Našice.
- BOŠNJAKOVIĆ, R., 2004., Knjižnica Pejačević u Našicama, Osječki zbornik 27, Osijek, 249–267.
- BOŠNJAKOVIĆ, R., 2012., Knjižnica obitelji Pejačević u Našicama i njezina muzealizacija, Muzeologija 48/49, Zagreb, 133–148.
- BOŠNJAKOVIĆ, R. (ed.), 2014., Našički zbornik br. 9, Našice : Ogranak Matice hrvatske Našice.
- MAŽURAN, I., 1956., Arheološko iskapanje u Našicama, Osječki zbornik V, Osijek, 95–120.
- NAJČER SABLJAK, J. i LUČEVNJAK, S., 2013., Likovna baština obitelji Pejačević – studijsko-tematska izložba : katalog izložbe, Osijek : Galerija likovnih umjetnosti Osijek.
- PINTEROVIĆ, D., 1952., Povijest namještaja ilustrirana primjerima Muzeja Slavonije, Osijek : Muzej Slavonije.
- PINTEROVIĆ, D., 1954., Povijest Našica, Osječki zbornik IV, Osijek, 51–68.

DOKUMENTARNI IZVORI

- DNEVNIK I., Dnevnik rada Danice Pinterović I. (1. 1. 1947. – 31. 12. 1948.), Dokumentarna zbirka Muzeja Slavonije.*
- DNEVNIK II., Dnevnik rada Danice Pinterović II. (1. 1. 1949. – 13. 6. 1950.), Dokumentarna zbirka Muzeja Slavonije.*
- DNEVNIK III., Dnevnik rada Danice Pinterović III. (14. 6. 1950. – 4. 10. 1954.), Dokumentarna zbirka Muzeja Slavonije.*
- DNEVNIK VIII., Dnevnik rada Danice Pinterović VIII. (1. 9. 1971. – 1. 6. 1974.), Dokumentarna zbirka Muzeja Slavonije.*
- DOPIS PRIJEDLOGA 1948., Dopis prijedloga o dodjeli predmeta Pokrajinskog sabirnog centra u Osijeku Muzeju Slavonije u Osijeku, br. 581/48 od 31. 7. 1948., Fond Komisije za sakupljanje i očuvanje kulturnih spomenika i starina: Središnji arhiv Uprave za kulturni razvitak Odjela za informacijsko-dokumentacijske poslove kulturne baštine Ministarstva kulture RH.*
- DOPIS MJESNOG NARODNOG ODBORA, Dopis Mjesnog narodnog odbora Našice, br. 3201/45 od 5. 10. 1945., Dokumentarna zbirka Muzeja Slavonije.*
- DOSJE PEJAČEVIĆ, Dosje Pejačević, Dokumentacija Zavičajne zbirke odjela muzejske knjižnice u Zavičajnom muzeju Našice.*
- IZVJEŠTAJ D. PINTEROVIĆ 1945., Izvještaj dr. Danice Pinterović upraviteljstvu Državnog muzeja u Osijeku od 23. 11. 1945., Dokumentarna zbirka Muzeja Slavonije.*
- IZVJEŠTAJ MJESNOG NARODNOG ODBORA 1947., Izvještaj Mjesnog narodnog odbora Našice br. 2625/47 od 11. 7. 1947., Fond Komisije za sakupljanje i očuvanje kulturnih spomenika i starina: Središnji arhiv Uprave za kulturni razvitak Odjela za informacijsko-dokumentacijske poslove kulturne baštine Ministarstva RH.*
- IZVJEŠTAJ O SLUŽBENOM PUTOVANJU, Izvještaj o službenom putovanju u Našice dne 29. 10. 1947. djelatnika Muzeja u Osijeku, br. K-40/47 od 31. 10. 1947., Dokumentarna zbirka Muzeja Slavonije.*
- IZVJEŠTAJ ZA VELJAČU, Izvještaj za veljaču Pokrajinskog sabirnog centra Osijek od 3. 3. 1948. K-8/48 upućen Zemaljskom sabirnom centru Zagreb, Dokumentarna zbirka Muzeja Slavonije.*

DANICA PINTEROVIĆ AND NAŠICE

S U M M A R Y

Danica Pinterović holds a special place in the history of museology in Slavonia, but also in the regional history of Našice and Našice region. As a curator of the National Museum in Osijek (today Museum of Slavonia) and a member of KOMZA, she was in charge of visiting cultural and historical sites in Našice, and she especially stood out in salvaging the objects from Pejačević noble family's estate. During 1946, 1947 and 1948, in different places in the town, she collected a significant number of objects of artistic, cultural, and historical value from family Pejačević's castles in Našice, recorded them, and successfully transferred them to Osijek. Even though the conditions were unfavourable, thanks to the persistence and expertise of D. Pinterović and her associates, a part of the Pejačević family's heritage was saved from destruction and was successfully musealised. Thanks to her engagement and the particularly valuable records in the KOMZA lists, as well as the documentation of the Osijek Museum, it is possible to reconstruct the former inventory of the Našice Castle, the Pejačević family's art collection, and their valuable library. She continued working on the collected material, so those objects were included in temporary and permanent museum exhibitions, and some elements of stylistic furniture from Našice castles were used as examples in the booklet *Povijest namještaja ilustrirana primjerima Muzeja Slavonije (The History of Furniture Illustrated with Examples from the Museum of Slavonia)*, published in 1952. Systematic and precise recording of data about collected artwork and objects was the starting point of the later research of that material, especially in exhibitions "Family Pejačević's Library in Našice" and "Artistic Heritage of the Pejačević Family". While visiting Našice, D. Pinterović got interested in the history of Našice, especially its archeological sites, which had been almost completely unknown and unexplored before. In 1948, D. Pinterović and H. Hečej conducted a trial excavation in the backyard of a family house in Radićeva street. The Conservation Department entrusted the Museum of Slavonia, as the museum in charge of that area, with the research of the Klara

hill in Našice. The exploration started in 1953 and was the first systematic archaeological excavation in Našice, on the so-called Fratarsko brdo (Hill of Monks, Klara's hill). For the purposes of the research, she successfully motivated the local community and got the financial and organisational help of the local government. The excavation continued in 1954, and she hired a team of respective associates (Firinger, Gorenc, Bösendorfer, Stahuljak, Mažuran). D. Pinterović visited Našice quite often and she successfully gave the first known public lecture about a cultural topic in Našice, on November 27, 1953, under the title „Šta su spomenici kulture i koji su našički najznačajniji spomenici kulture“ (“What are cultural monuments and which are the most significant cultural monuments in Našice”). Archaeological research in Našice was completed and published by her associate from the Museum of Slavonia, the historian Ive Mažuran (*Osječki zbornik V*, 1956). Her research on the history of Našice, for which D. Pinterović used the rich library of the Franciscan monastery in Našice, was published in 1954 in *Osječki zbornik IV*, under the title “Povijest Našica, povodom iskapanja 1953. i 1954. godine” (“The History of Našice, in relation to excavations in 1953 and 1954”). This was the first professional text on the history of Našice after the publication of a book by Fr. Placid Belavić *Našice, povjesničke crtice (Našice, historian's sketch stories)*, in the early 20th century, and to this day it remains an indispensable reference in the research of the subject. D. Pinterović's contacts with Našice continued even later, and her records show that she continuously followed the cultural events in that area. In 1971, the first serious considerations for opening a museum appeared, and the first person that was contacted was D. Pinterović, who, in 1973, personally visited the local history material collections in Našice elementary school and Pejačević castle, which was to become the new Našice Local History Museum the following year. That is how the work of D. Pinterović is inseparably connected to the cultural and historical heritage of the Našice area and the work of Našice museum.